

Biologická rozmanitost a zemědělství Základní text – finální

Biologická rozmanitost je termín, používaný pro vystižení bohatosti života na určitém místě, oblasti, či celé Zemi a v určitém čase. Zahrnuje jak druhovou bohatost, tak genetickou rozmanitost každého druhu a taktéž i pestrost ekosystémů, jež jsou vytvářeny živou složkou (biotou) a neživým prostředím, které předurčuje pro druhy možnost jejich existence a vývoje. Ekosystémy přitom hrají zásadní roli při zajišťování potravin a krmiv, energie, léků a genetických zdrojů pro další produkty, nejrůznějších materiálů nezbytných pro fyzickou pohodu lidí a pro udržování kultury a celé řady ekosystémových služeb, jako je opylování, tvorba půdy a zachování její struktury, zadržování vody nebo regulace podnebí. Péče o rozmanitou živou přírodu je součástí evropských hodnot i vztahu ke krajině jako domovu.

Biologická rozmanitost uvnitř druhů, mezi druhy a ekosystémy ubývá rychleji, než tomu bylo kdykoli v historii lidstva. Dosavadní snahy o řešení krize biodiverzity, ať už to byla Úmluva o biologické rozmanitosti², přijatá světovým společenstvím v r. 1993, a její následné protokoly^{3,4} a strategie⁵, nebo na úrovni EU např. EU strategie v oblasti biologické rozmanitosti 2020⁶, nestačily uveřejnit trend zlepšit. Podle poznatků Evropské agentury životního prostředí z r. 2019⁷ byla v EU v příznivém stavu z hlediska ochrany jen malá část chráněných druhů (23 %) a přírodních stanovišť (16%) a Unii se nedařilo zastavit ztráty biologické rozmanitosti do r. 2020, jak si předsevzala. Proto budou nutná daleko účinnější opatření, přijatá i na úrovni celé EU, podobně jako se projevila alespoň zčásti účinnost směrnice o stanovištích. Slibným krokem je návrh kvantitativních, průběžně vyhodnitelných a částečně právně závazných cílů nové strategie EU k ochraně biologické rozmanitosti⁸, pokud ještě nedojde k úpravám, které by vytčené cíle zeslabil a tím celou strategii znehodnotily. Podstatné je přitom i doplnění dosud chybějících prvků, zejména ochrany půdy a pro její funkce zásadní půdní biodiverzity. Evropská unie by měla během příštích let a desetiletí začít s plošným, systematickým programem obnovy přírody na různých prostorových úrovních: drobnými přírodními prvky počínaje a rozměrem krajin konče. **Jako klíčové otázky, které by měla Evropská unie řešit ve vztahu k účinnější ochraně biodiverzity, vidíme následující:**

1. Podstatně redukovat velkoplošné uniformní hospodaření (průmyslové zemědělství) a snížit zátěž průmyslovými hnojivy a pesticidy ještě pod úroveň předpokládanou návrhem EU strategie v oblasti biodiverzity do r. 2030. Zlepšit fungování Společné zemědělské politiky a její reformu s cílem zvýšit transparentnost, odpovědnost, účast a osvojování poznatků v souladu s cílem 16 Agendy udržitelného rozvoje OSN, a tím znovu získat legitimitu a důvěru veřejnosti (viz zveřejněné stanovisko vědců⁹). Společnou zemědělskou politiku reformovat z dotovaného hospodaření v platby za veřejné služby: podporu nadzemní i půdní biodiverzity, ochranu půdy jako takové i prevenci její degradace, a zadržování vody. Dílčí programy postupně sestavit do uceleného systému víceletých smluv za výsledky v rámci jednotlivých farem, krajin nebo povodí. Cílenými podporami investovat do diverzifikace venkovských ekonomik a transformace farem na udržitelné zemědělství s vysokou produktivitou práce. Obnova krajiny a rozumná péče o ni při zachování její multifunkčnosti bude podstatná jak pro zajištění biologické rozmanitosti, tak i udržitelnosti hospodaření, ochrany klimatu a zdraví obyvatel.
2. Podstatně zvýšit ekologickou stabilitu kvalifikovaně vytvořeným propojením (konektivitou) přírodních a přírodě blízkých území v celé Evropě, zejména propojením lokalit soustavy chráněných území EU Natura 2000 a zabránit další fragmentaci populací ohrožených druhů a jejich stanovišť umělou infrastrukturou, čímž bude lépe zajištěn pohyb organismů (nikoliv však ekonomicky a epidemiologicky závažných), a tudíž i lepší ochrana genetické a druhové rozmanitosti jako podmínky pro zdraví celých ekosystémů. Vzhledem k v antropocénu probíhajícím globálním změnám nejen podnebí prosazovat adaptivní přístup v péči o biologickou rozmanitost včetně dynamické územní ochrany (kupř. změny vymezení

chráněných území v závislosti na změně rozšíření předmětu ochrany, zvyšování zastoupení klimaticky rozdílných biotopů) a tím omezovat homogenizaci bioty (podpora původních druhů a biotopů v. regulace invazních nepůvodních druhů a redukce uniformního prostředí). Bude potřebné reagovat na rychlý vývoj molekulární genetiky a syntetické biologie a včas regulovat zásahy do genetické rozmanitosti na základě vyhodnocení environmentálního rizika (ERA – Environmental Risk Assessment¹⁰) včetně dopadů na jednotlivé druhy, jejich společenstva i celé ekosystémy. Naopak molekulární techniky využívat pro bioindikaci a monitoring, např. ve vazbě na stanoviště a spontánní osidlování degradovaných ekosystémů (ekologie obnovy), v druhové ochraně a regulaci obchodu s faunou a flórou a výrobky z nich. Prosazovat mezinárodní dohodu o regulaci syntetické biologie, editaci genomu a gene drive organismů, u kterých byla uměle navozená změna dědičné informace, která se volně šíří populací hybridizací s příbuznými planě rostoucími a volně žijícími druhy a nedá se zastavit. Do té doby a do doby, kdy budou dostatečné vědecké poznatky, dosáhnout moratoria na jejich uvolňování do životního prostředí.

3. Skutečně a nejen slovně začlenit (tj. implementovat) ochranu biologické rozmanitosti a krajiny do důležitých hospodářských sektorů–přednostně do zemědělství, lesnictví, vodního hospodářství, a dalších ve smyslu Evropské úmluvy o krajině¹¹. Cílenými opatřeními zajistit udržitelnost –včetně ochrany biodiverzity – u dodavatelských řetězců evropských firem a ekonomik, které sahají za hranice EU. Razantně tak snížit evropský příspěvek ke globálním ztrátám biodiverzity, především ničení přírodních biotopů kvůli produkci komodit dovážených do Unie. Podporovat účastnický přístup, tedy zapojení všech zainteresovaných stran do péče o biodiverzitu, a informování, výchovu a vzdělávání široké veřejnosti i cílových skupin obyvatelstva mj. používáním soudobých postupů práce s veřejností a marketingu. Dbát přitom o zajištění synergie žádoucích postupů ve všech deklarovaných prioritách (aby se efekt nevytratil), kupř. zajištění, aby úspěšné navýšení plošné ochrany druhů a biotopů nenegovaly vnosi živin, zejména dusíku a fosforu.
4. Systematicky využívat ekonomické a finanční nástroje k ochraně biodiverzity, jako např. oceňování ekosystémů, platby za ekosystémové služby, začleňování biodiverzity a ekosystémových služeb do firemního účetnictví a rozhodování, posuzování větších investic podle udržitelnosti hospodářských činností (tzv. taxonomie¹²), přesun daňového zatížení z práce na znečištění, princip „znečišťovatel platí“ apod.

Literatura:

1. Globální hodnotící zpráva o biologické rozmanitosti a ekosystémových službách. Shrnutí pro řídící pracovníky a tvůrce politik (Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services. Summary for Policymakers), Mezivládní platforma OSN pro biologickou rozmanitost a ekosystémové služby (Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, IPBES), Sekretariát IPBES, Bonn 2019, [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_20201008-MZP-prinasi-cesky-preklad-hlavnich-zaveru-Globalni-hodnotici-zpravy-o-biologicke-rozmanitosti/\\$FILE/IPBES_Globalni-hodnotici-zprava.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_20201008-MZP-prinasi-cesky-preklad-hlavnich-zaveru-Globalni-hodnotici-zpravy-o-biologicke-rozmanitosti/$FILE/IPBES_Globalni-hodnotici-zprava.pdf)
2. Úmluva o biologické rozmanitosti (Convention on Biological Diversity, CBD), byla vystavena poprvé k podpisu jednotlivými státy na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED) v Rio de Janeiru dne 5. června 1992, vstoupila v platnost 29.12. 1993. V ČR byla Úmluva vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 134/1999 Sb., <http://chm.nature.cz/umluva-o-biologicke-rozmanitosti-cbd/o-umluve-cbd/>
3. Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti, přijatý v kanadském Montrealu v r. 2000, <http://chm.nature.cz/umluva-o-biologicke-rozmanitosti-cbd/pracovni-program-umluvy-cb/cartagensky-protokol-o-biologicke-bezpecnosti/text-cartagenskeho-protokolu-3/>

4. Nagojský protokol o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání, přijatý v r. 2010 v Nagoji v Japonsku, <http://chm.nature.cz/nagojsky-protokol-abs/text-nagojskeho-protokolu/>
5. Strategický plán pro biologickou rozmanitost 2011-2020, zahrnující cíle z Aiči, přijatý v Nagoji v r. 2010, <http://chm.nature.cz/umluva-o-biologicke-rozmanitosti-cbd/strategicky-plan-2011-2020cbd/aichi-cile/>
6. Naše životní pojistka, náš přírodní kapitál: strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020 /* KOM/2011/0244 v konečném znění */, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011DC0244&from=CS>
7. Evropské životní prostředí-stav a výhled 2020: Znalosti pro přechod k trvale udržitelné Evropě (The European Environment — State and Outlook 2020: Knowledge for Transition to a Sustainable Europe, SOER 2020) , Evropská agentura životního prostředí (EEA) Kodaň, 2019, <https://www.eea.europa.eu/publications/soer-2020>
8. Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů COM(2020) 380 final z 20.5.2020: Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030: Navrácení přírody do našeho života (EU Biodiversity Strategy for 2030 –Bringing nature back into our lives), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0380&from=CS>
9. Action needed for the EU Common Agricultural Policy to address sustainability challenges, Guy Pe'er et al. 8.3. 2020, People and Nature, British Ecological Society, <https://doi.org/10.1002/pan3.10080>
10. Např. viz Guidance to develop specific protection goals options for environmental risk assessment at EFSA, in relation to biodiversity and ecosystem services, European Food Safety Authority (EFSA), Scientific Committee, <https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.2903/j.efsa.2016.4499>
11. Evropská úmluva o krajině (European Landscape Convention), iniciovaná Radou Evropy ve Štrasburku, byla podepsaná dne 20. října 2000 ve Florencii, vstoupila v platnost dne 1. března 2004. V České republice vstoupila v platnost 1. října 2004, [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva/\\$FILE/OZV_cesky_text_EoUK_20170220.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva/$FILE/OZV_cesky_text_EoUK_20170220.pdf)
12. Viz původní nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2020/852 ze dne 18. června 2020 o zřízení rámce pro usnadnění udržitelných investic a o změně nařízení (EU) 2019/2088 (Text s významem pro EHP), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0852&qid=1609766083362&from=CS>